

School van de toekomst geeft geen onvoldoendes

Onderwijskenner Marcel van Herpen ziet de school van de toekomst vooral als een school die het kind serieus neemt. Zonder straf en zonder cijfers.

tekst **Marten van de Wier**
foto's **Vincent van den Hoogen**

Hoe ziet een school er over vijftien, twintig jaar uit? 'Als er dan nog een school is, als gebouw. Het hele concept school krijgt een nieuwe definitie. De vorm is niet relevant. Als in het theater het licht en decor wegvallen, maar je hebt een speler en je hebt publiek, dan is het nog steeds theater. Veel kinderen ontwikkelen zich onvoldoende in de huidige gebouwen. Dat doen ze in de pauzes, in het

weekeind op social media of in de bossen. Er zijn indianen die in het oerwoud, zonder school, uitstekend onderwijs krijgen. Leren is niet voorbehouden aan een plek.'

En los van het gebouw, hoe ziet de school van de toekomst eruit? 'De nieuwe school richt zich op de menselijke verhoudingen, gaat terug naar de menselijke maat. Het instituut onderwijs is een oud model. We praten met groot gemak over de uniciteit van mensen, maar in het onderwijs

maken we het individu ongeschikt aan het systeem. We vertrouwen op selectie in plaats van op kansen. Dat manifesteert zich in straf en normering. Als je uit de klas, en als je slecht rekent krijg je een onvoldoende. De nieuwe school heeft maar één regel nodig: we sluiten niemand buiten. Een leraar die iemand op de gang zet of een onvoldoende geeft, sluit buiten. Die heeft geen recht van spreken als kinderen onderling dat ook doen. Problemen als schooluitval, pesten en spijbelen hebben we zelf gecreëerd. De druk op kinderen is immens.'

Wat doet de leraar van de toekomst daaraan? 'Die kijkt door het gedrag van de leerlingen heen. Niet: jij moet er uit, want jij bent vervelend. Maar: je hoort erbij, wat kan ik voor je doen? De leraar moet hun perspectief innemen, een veilige

omgeving bieden, en ze van daaruit autonomie geven. Autonomie is een van de basisbehoeftes van ieder mens. We staan aan het begin van de emancipatie van het kind.'

Past het competitieve schoolstelsel niet bij de harde maatschappij waarin leerlingen straks terecht komen? Dan leren ze daarmee omgaan. 'Dat is niet waar. We zien in deze crisistijd dat juist bedrijven waar het menselijk kapitaal centraal staat, de familiebedrijven, het goed doen. En een harde wereld vraagt niet van kinderen dat ze zelf hard zijn. Ze redden het daarin juist beter als ze empathisch en solidair zijn.'

MARCEL VAN HERPEN (45)

Onderwijsbegeleider uit Heeswijk-Dinther. Is projectleider van het expertisecentrum Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen (onderdeel van Fontys Pabo Eindhoven) en mede-oprichter van het Nederlands instituut voor onderwijs en opvoedingszaken. Hij stond aan de wieg van Ervarings-Gerichte basisschool Uilenspiegel in Boekel. Schrijft boeken over onderwijs en begeleidt scholen die een omslag willen maken naar 'verantwoord onderwijs met een betere relatie met hun leerlingen'.

Blijven we leren in groepen?

'Ja, mensen hebben behoefte aan relaties met anderen. Maar dat hoeft niet te betekenen dat kinderen fysiek in dezelfde ruimte zijn. E-colleges, Skype: digitaal kan er

geweldig veel. De school wordt meer netwerk-achtig, vermoed ik. Je ziet bij de huidige generatie al dat digitaal contact soms dezelfde behoefte bevredigt als fysiek contact.'

Is er nog een vast onderwijsprogramma?

'Wij leerden nog hoofdrekken, en kenden rijtjes dorpen uit ons hoofd, hoor ik leraren zeggen. Dat zijn dezelfde mensen die nu aan

hun kleinkinderen vragen hoe ze de TomTom moeten instellen. Wat is nu belangrijker, die dorpen of het kunnen bedienen van een navigatiesysteem? De vraag aan de opvoeder is wat de nieuwe

generatie nodig heeft. Wat iedere generatie in elk geval nodig heeft zijn waarden: respect, verbondenheid en dergelijke. Die moeten ze meekrijgen om zelf keuzes te kunnen maken. Spellen is een lastige. Ik denk dat het op dit moment gek zou zijn om de spelling volledig los te laten. Maar moeten ze nog weten wie Napoleon is? Daarover moeten leraren in gesprek gaan met kinderen en ouders.'

Den Haag vindt juist onderwets taal- en rekenonderwijs en normen als de Cito-toets steeds belangrijker.

'Verandering komt nooit uit Den Haag. De minister wordt te veel beïnvloed door hypes, waarvoor ze naar de Tweede Kamer moet komen. Leraren mogen zich nooit verschuilen achter Den Haag of de Onderwijsinspectie. De leraar moet kijken naar het kind. Goede resultaten legitimeren vanzelf de nieuwe manier van onderwijs. Verandering komt van onderop.'

TRENDS VOLGENS MARCEL VAN HERPEN

- **Pedagogische tact.** Een leraar met pedagogisch tact stelt zich bewust terughoudend op. Hij gebruikt zijn intuïtie en schenkt zijn leerlingen vertrouwen.
- **Pedagogisch leiderschap.** Een schooldirecteur is zijn school. Hij is het morele kompas van leerlingen en leerkrachten. Vooral op vernieuwende scholen realiseren schoolleiders dat.
- **Vrijheid voor kinderen.** Al sinds de invoering van het Studiehuis in het Voortgezet Onderwijs wordt geëxperimenteerd met meer vrijheid voor kinderen. Zij krijgen ook steeds meer verantwoordelijkheid.
- **ICT.** Op sommige scholen krijgen alle leerlingen tablet-computers. Netjes schrijven zal er steeds minder toe doen. Het onderwijs leidt mensen op voor de toekomst en moet hierin voorop lopen. Leraren moeten nieuwsgierig zijn naar wat kinderen met ICT doen.

Ontdekken wat jou voldoening geeft

'Het gaat ook om zelfdiscipline, een goed zelfbeeld en initiatief nemen.'

Rechts tekenen kinderen schatkaarten, daarachter zit een groepje kleuters te eten. Links spelen kinderen in de poppenhoek (hier 'rollenspelhoek'). Achterin staat de deur naar de speelzaal open. Kinderen rennen bij basisschool Wittering.nl in Rosmalen in en uit. Guus Schonenberg loopt rond met een boterham in zijn hand. Af en toe dromt een groepje kinderen rond hem samen, daarna gaan ze weer door naar hun volgende activiteit. 'Guus, mogen we in de taal- en rekenhoek', vraagt een meisje. 'Nee, juf Marianne is er nu niet', zegt Schonenberg. 'Guus, ik ga eten', deelt een jongen mee. 'Goed', reageert Schonenberg. Welkom in Unit 1 van Wittering.nl. Aan klaslokalen doen ze hier niet. In één oogopslag zie je hier tachtig kinderen tegelijk. De unit is één grote ruimte, waarin met kasten en tafels verschillende 'hoeken' zijn gemaakt. Drie leerkrachten lopen rond, al henen ze 'begeleider' of 'regisseur'. Unit 2, waar kinderen vanaf 6 jaar heen gaan, ligt een halve verdieping hoger. De twee units zijn alleen door een balustrade en een trapje gescheiden. Zo is heel Wittering.nl één grote, open ruimte: drie units, 260 kinderen, negen leerkrachten. Bij binnenkomst lijkt het pauze te zijn, maar de chaos is schijn. In werkelijkheid zijn de meeste kinderen hard aan het werk. Ze hebben veel vrijheid, maar niet onbeperkt en niet allemaal evenveel. 'Het gaat erom wat goed is voor de ontwikkeling van ieder kind', legt regisseur Marianne Rongen uit. 'Keuzevrijheid is

■ Regisseur Marianne Rongen: 'Scholen die alleen aandacht hebben voor taal en rekenen, doen kinderen tekort.'

geen goddelijk middel. Het ene kind loodsen we via een vaste structuur door de dag, het andere heeft zo'n goed inzicht in zijn eigen noden en behoeften dat het alle ruimte aan kan.' Taal- en rekeninstructie is er ook, op vaste momenten van de dag, in groepjes van maximaal tien leerlingen met ongeveer hetzelfde niveau. 'Grotere groepen zijn niet effectief', zegt Rongen. 'Dat blijkt uit onderzoek.' Scholen die alleen aandacht hebben voor taal en rekenen, doen kinderen tekort, zegt Rongen. 'Het gaat ook om zelfdiscipline, het krijgen van een realistisch zelfbeeld, initiatiefrijke en gedreven zijn. Ontdekken wat

jou voldoening of plezier geeft. 80 procent van deze kinderen komt terecht in beroepen die we nu nog niet kennen. Hoe de toekomst eruit ziet, weten we niet. Maar ik weet wel: degene die weet wat hij wil, heeft de beste kansen op de arbeidsmarkt.' Rick (7) weet wat hij wil: bouwen. Hij laat twee foto's zien. 'Dit zijn het voorraanzicht en zijanzicht van een huis. Dat ben uit onderzoek.'

Het ene kind krijgt een vaste structuur, het andere alle ruimte

ik aan het nabouwen met lego.' Hij vindt het fijn om meer te kunnen kiezen dan op een normale school. 'Maar bij wat je kiest, krijg je wel een opdracht', legt hij uit. Zo kent Wittering.nl meer structuur dan je zou denken. Iedere unit kent dezelfde 'hoeken', zoals de eurekahoek (voor techniek en wetenschap) en het atelier (voor tekenen en handenarbeid). In ieder atelier liggen dezelfde materialen in hetzelfde laagje. Kinderen vinden zo moeiteloos de weg. Het schooljaar is opgedeeld volgens acht 'kernconcepten', die ieder jaar terug komen. 'Groeien en leven' is er één, 'macht' is een andere. Nu staan

alle units in het teken van 'tijd en ruimte' en dit jaar ligt binnen dat thema de nadruk op kaarten, plattegronden en schaal. Er liggen atlanten, en er hangt een serie foto's waarbij de camera inzoomt van de hele aardbol, tot een dorp, tot een bacterie. De kleuters leren de trappen van vergelijking, en in de speelzaal staat een klimrek waar ze 'hoger, hoger, hoogst' in de praktijk kunnen brengen. Overal is over nagedacht. De 11-jarige Keya is blij met haar school. Haar moeder koos voor Wittering.nl omdat ze hier in haar eigen tempo kan leren, vertelt Keya. 'Ik kon al lezen toen ik begon. Ze wilde niet dat ik me zou vervelen.'

'Na school, sport en muziekles kun je hier 's avonds zelfs eten'

Mondomijn ligt net buiten de Helmondse nieuwbouwwijk De Veste, waar de zon opkomt boven braakliggend land. De medewerkers staan klaar in de ontvangsthal, het 'ouderdomijn'. De kinderen komen aan tussen 7.30 en 8.30 uur - afhankelijk van het rooster van pa of ma - en krijgen een hand van hun begeleider. Ze pakken hun pakketje met werk en gaan aan de slag. Dit is een school op onontgonnen terrein. Het definitieve gebouw is eind volgend jaar klaar. Directeur Joke Tillemans ziet het voordeel van de huidige noodbouw: 'Die konden we precies zo laten plaatsen als gewenst.' De kinderen zijn verdeeld in vier leeftijdsgroepen van 0 tot 12 jaar. De school heeft daarom vier centrale ruimtes ('domijnen'). Daaromheen zijn kleinere ruimtes voor instructie, muziek of handenarbeid. Mondomijn is een 'integraal kindcentrum': kinderopvang, basisschool en naschoolse opvang ineen. Er is muzieles, sport en logopedie. Dus geen gesjouw meer met kinderen van de ene naar de andere plek. Ze kunnen hier zelfs eten 's avonds. 'We dekken samen de tafel en leren ze tafelmanieren', zegt Margot Schreurs, de tweede directeur. Maar is het niet beter als ouders zelf met hun kinderen eten? Tillemans: 'Veel ouders komen om half zeven van hun werk. Als ze dan nog moeten koken en eten, dan is dat heel druk. Wij horen van ouders dat ze die tijd liever gebruiken om met de kinderen een boekje te lezen.' Het concept slaat aan bij de twee-verdieners in de nieuwbouwwijk.

■ Op het Mondomijn in Helmond kunnen kinderen de hele dag in hun vertrouwde omgeving blijven.

Het kindcentrum bestaat nu twee jaar en heeft 180 kinderen. Ouders zijn ook bereid iets terug te doen. Natuurlijk wel op momenten dat het hen uitkomt. De evenementencommissie, die vieringen organiseert, vergadert 's ochtends om 8.30 uur - voordat de ouders naar hun werk gaan. In 'domijn 2' is Charlotte (4) bezig met een kom water en wat voorwerpen: een sleutel, een stukje rubber. Ze probeert uit wat er drijft. 'Dit is een trucje van de juf', zegt ze, terwijl ze de sleutel pakt. 'Deze gaat naar de bodem.' Aan de muur hangen plaatjes. De kinderen plakken eerst hun persoonlijke magneetje bij bijvoorbeeld 'blokken' of 'boek'. Daarna

pas mogen ze met de blokken aan de slag, of in de voorleeshoek. Al vanaf het allereerste begin leren de kinderen bewust te kiezen en vooruit te plannen. In 'domijn 3' (6 tot 9 jaar) kiezen ze zelf of ze in het stille deel of het samenwerk-deel van de ruimte gaan zitten. De oudsten in 'domijn 4' beslissen en plannen het meeste zelf. Daar hangen twee rijtjes met

naammagneten. Kinderen die verplicht meedoen aan een instructie rechts, kinderen die zichzelf aanmelden links. Instructies duren maximaal 15 minuten. Langer kunnen de meeste kinderen niet goed opnemen. 'Zo'n lange instructie is vaak op een deel van de kinderen ook niet van toepassing: ze weten het al, of ze zijn er juist nog niet aan toe. Die zitten dan te wachten. Wij geven korte instructie op maat', verklaart Tillemans. In ieder 'domijn' zorgt een team van leerkrachten, pedagogisch medewerkers en vakleerkrachten voor maximaal 80 kinderen. 'Kinderen kunnen de hele dag in een vertrouwde omgeving blijven,

met een vaste groep medewerkers, die allemaal mogen doen waar ze goed in zijn. In de 'oude situatie' praat je als ouder met de leerkracht, dan met de medewerker van de buitenschoolse opvang, dan met de muziekleraar', zegt Tillemans. 'Hier overlegt het team onderling.' Kinderen hebben ook een mentor, waarmee ze hun doelen bespreken. 'Bijvoorbeeld leren koken, een sport en begrijpend lezen verder ontwikkelen. Samen maken ze een plan, dat ze na tien weken evalueren. Dat is niet vrijblijvend.' Ook ouders kunnen hun kind 'realtime' volgen: toetsresultaten komen meteen op het ouderportaal op internet.

Kinderen maken met hun mentor een plan, leren koken bijvoorbeeld